

1. Коваленко Л. І снились лемкові гори... // Людмила Коваленко. Дві краси. Новелі. Торонто, 1965.– С. 75–82. [Бібліотека «Ми і світ»].

2. Кузнецов Ю. Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст.: проблеми естетики і поезики : автореф. дис... доктора філол. наук зі спец. 10.01.01 – укр. література і 10.01.06 – теорія літератури / Ю. Б. Кузнецов. – Київ, 2004.– 39 с.

3. Онишкевич Л. Ювілей Людмили Коваленко-Івченко // Свобода: український щоденник [Джерзі ситі і Нью Йорк].– 1968.– 1 жовтня (№ 181).– С. 3.

4. Письменниця Людмила Коваленко закінчила трилогію «Наша не своя земля» // [Б. а.] Свобода: український щоденник [Джерзі ситі і Нью Йорк].– 1965 – 16 лютого (№ 30).– С. 1.

5. Стефанік В. Камінний хрест // Стефанік В. С. Клинові лимтки: оповідання / передм. М. Нечиталюка. – К. : Дніпро, 1987.– С. 63–77. [Бібліотека української класики “Дніпро”]

6. У Ст. Бавид Бруку поховали Людмилу Івченко // [Б. а.] Свобода: Український щоденник [Джерзі ситі і Нью Йорк].– 1969.– 26 червня (№ 119).– С. 4.

Стаття надішла до редакції 05.10.2011

I. BURLAKOVA

AESTHETIC INTERPRETATION OF THE CONCEPT «LONGING AFTER LAND» IN SEMIO-SPHERE OF A FICTION TEXT

The article deals with the «longing after land» motif which semiotizes nation-telling discourse of L. Kovalenko's, who is one of the most prominent representatives of feminine emigration prose, works. The writer's conceptual sphere is viewed in the aspect of an author's consciousness issue and discursive practices of MUR.

Key words: concept, «longing after land», nation-telling discourse

УДК 81'42(045)

Ядвіга ЯНУШ

МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст. ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню мови української класичної драматургії кінця XIX – початку XX ст., яке здійснено на матеріалі творів таких видатних драматургів-класиків цього

періоду, як І. Карпенко-Карий, М. Старицький, М. Кропивницький, І. Франко і Леся Українка, у тісному взаємозв'язку з українською літературною мовою і українським національним театром.

Ключові слова: драматурги-класики, мова української драматургії, народнорозмовна мова, літературно-розмовна мова, українська літературна мова, словниковий склад, мовні проблеми, лексико-семантичні процеси, удосконалення й розвиток української літературної мови.

Проблема дослідження мови української драматургії кінця ХІХ – поч. ХХ ст. становить значний інтерес у таких аспектах: 1) у визначенні місця й ролі народнорозмовної мови в розвитку й удосконаленні української літературної мови досліджуваного періоду, у виникненні такої функціонально-стильової категорії, як літературно-розмовна мова; 2) у виявленні лексико-стилістичних проблем мови української класичної драматургії, а отже, й української літературної мови означеного періоду; 3) у визначенні тих драматургів-класиків, які своєю художньою практикою відіграли важливу роль у формуванні, розвитку й удосконаленні української літературної мови вказаного періоду; 4) у виділенні лексичних шарів народнорозмовної мови, відображених у п'єсах драматургів, та в характеристиці їх функціонально-стилістичного використання; 5) у виявленні лексико-семантичних процесів, характерних для словесної тканини художніх творів українських драматургів і української літературної мови досліджуваного періоду; 6) у розкритті взаємозв'язку і взаємодії мови творів драматичного жанру з українським національним театром українською народнорозмовною і літературною мовою визначеного періоду.

Для дослідження мови української класичної драматургії обрано зазначений вище період як найбільш плідотворний в історії української дожовтневої драматургії, українського професійного театру, а також показовий етап в історії української літературної мови. Іван Франко, характеризуючи останні десятиріччя ХІХ ст., вказував, що саме в цю епоху «інтенсивність, ширина і глибина того рушійного розвитку ... були більшими, ніж будь-коли раніше протягом нашої історії» [1, с. 332.] і що «ніколи до цього часу на ниві нашого слова не було такого пожвавлення, такої маси конфліктів, суперечливих течій, полеміки різних думок і змагань, тихих, але глибоких переворотів» [2, с. 332–333].

На розвиток української літературної мови, яка нерозривно була зв'язана з мовою української класичної драматургії досліджуваного періоду, мали великий вплив такі немаловажні

чинники, як виникнення українського національного театру, активізація театрального життя в Україні, розквіт соціально-побутової і соціально-психологічної драми, блискучі зразки якої дали визначні драматурги цього періоду – Іван Карпенко-Карий, Михайло Старицький, Марко Кропивницький, Іван Франко, а також високий рівень філософської драми, що пов'язане з ім'ям Лесі Українки. Дослідження було здійснене вперше в українському мовознавстві на великому фактичному матеріалі, вилученому з творів п'яти вищеназваних найвидатніших драматургів вказаного періоду і СУМу (Словника української мови в 11 томах) як найавторитетнішого словника сучасної української мови.

Предметом дослідження в роботі є народнорозмовна мова, зокрема, словниковий склад п'ес українських драматургів. Основна увага при цьому зосереджується на аналізі народнорозмовної лексики, яка складає матеріальну основу мови української класичної драматургії, а також розглядаються книжно-літературні елементи, які в досліджуваній період почали активно входити в народнорозмовну мову, простежуються шляхи формування словника української літературної і літературно-розмовної мови.

В основу дослідження словникового складу покладено функціонально-стилістичний принцип, що дає змогу визначити роль творчої практики драматургів у поповненні української літературної мови новими словами і словосполученнями, новими значеннями слів і смисловими відтінками, у використанні оригінальних прийомів вживання словникових ресурсів народнорозмовної мови.

У результаті здійсненого дослідження можна зробити такі висновки:

Основу словесної тканини мови української класичної драматургії становить народнорозмовна лексика, яка в кінці XIX ст. – на початку XX ст. остаточно закріпилася в українській літературній мові, визначивши її лексичну своєрідність і національну специфіку, створивши те словникове ядро, яке з часом поповнилося лексичними одиницями з інших джерел.

У цьому плані п'есам вищеназваних українських драматургів внаслідок жанрової специфіки їхніх творів належить виняткова роль.

У мові української класичної драматургії кінця XIX ст. – поч. XX ст. правильно, в дусі часу, вирішувались основні лексико-

стилістичні проблеми, які безпосередньо стосувалися використання словникових шарів народнорозмовної мови, а саме: побутової й розмовної лексики, зокрема зменшено-пестливих утворень, слів позитивної та негативної семантики, художньо-зображальних власних імен, локальних і деформованих слів, російських побутових найменувань, термінів і характерологічних утворень і т.д., що дало змогу драматургам визначити місце й роль кожного з вищевказаних лексичних шарів не тільки в мові п'єс українських драматургів, а й в українській літературній мові загалом.

Слововживання українських драматургів кінця XIX – поч. XX ст. сприяло завершенню процесу канонізації ряду локальних слів, які проникали з мови того середовища, в якому жив і творив кожний драматург. Можна припустити, що вихід за межі локальних мовних особливостей сприяв формуванню мовного узусу освічених осіб, що наочно підтверджується творчістю Лесі Українки.

Включення драматургами розмовних і локальних елементів у мовні партії представників інтелігенції, а також в авторську мову (Франко, Леся Українка), поєднання їх з книжно-літературними елементами свідчить про намагання драматургів ввести виразні з їх точки зору слова в літературно-розмовний обіг і в українську літературну мову зазначеного періоду. На той час цей факт мав особливе значення, він наочно свідчить про те, що основним джерелом поповнення українського літературного словника була народнорозмовна мова.

У досліджених п'єсах драматургів знайшли широке й безпосереднє відображення лексичні шари, властиві народнорозмовній і певною мірою розмовно-літературній мові досліджуваного періоду.

Для історії української літературної мови це має виняткову цінність, оскільки мова драми дозволяє реконструювати лексичний склад української літературної і розмовної мови минулої епохи.

У мовних партіях персонажів своїх п'єс драматурги-класики відтворили характерні риси розмовної мови представників різних соціальних прошарків тогочасного суспільства, зокрема селян, землевласників, поміщиків, купців, чиновників, служителів релігійного культу і ін., що допомогло відтворити мовний реалізм епохи.

У мові української класичної драматургії намітилося характерне для національних мов співвідношення основних лексичних компонентів української літературної мови, зокрема народнорозмовної лексики і книжно-літературних елементів, що знайшло відображення в мовних партіях інтелігентів і освічених представників з народу.

Наявність значної кількості російських слів у мовних партіях персонажів з народу, служителів релігійного культу, царських чиновників, старшин і представників інтелігенції, широке використання їх з художньо-зображальною метою дає підстави твердити про певний, історично зумовлений вплив російської мови, особливо російської драматургії, на українську мову і українську драматургію того часу.

Серед лексичних шарів, представлених у мові української драматургії, особливої уваги заслуговує абстрактна лексика, яка відзначається семантичним і структурним розмаїттям. Вона свідчить про збагачення українського літературного словника того часу новими, книжно-літературними найменуваннями (*стурбованість, безпідставність, світогляд, завзятість, незалежність* і ін.), у складі яких немало складних утворень (*марнотратство, рівноправність, славолюбство* і ін.), найширше поданих у драматичних творах Лесі Українки, а також абстрактних слів іншомовного походження (*експропріація, ідея, актив, пасив, процес* і ін.), які особливо актуалізувалися у мовному вжитку саме в досліджуваний період.

Широке використання абстрактних найменувань у мові української класичної драматургії сприяло закріпленню їх у словниковому складі української літературної мови.

Одним з найважливіших досягнень української драми кінця XIX – початку XX ст. є те, що в ній остаточно сформувалася літературно-розмовна мова як функціональний різновид української літературної мови, що знайшло безпосереднє відображення в мовних партіях інтелігентів і освічених представників народу.

Функціонування літературно-розмовної мови в зазначений період супроводжується інтенсивною взаємодією народнорозмовної стихії і книжно-літературних елементів.

У мові української класичної драматургії простежуються різні, показові для того часу, способи поповнення українського словника,

а саме: семантична трансформація слів, розширення їх смислового об'єму, вживання неологізмів, які входили в мовний обіг і охоплювали різні сфери: побутову (*чай, сахар, зонтик*), навчально-просвітницьку (*бібліотека, читальня, газета, журнал*), соціально-політичну (*пролетаріат, забастовка*), економічну (*банк, капітал, капіталіст*); абстрагування семантики конкретних загальноживаних найменувань (*гніздо, буря, болото, п'ятьма, пята*) і т.д.

Саме кінець XIX – початок XX ст. був тим періодом, коли слова української загальнонародної мови почали активно використовуватися у сфері абстрактних понять, що збагачувало виражальні можливості української літературної мови, сприяло її інтелектуалізації.

У мові української драматургії вказаного періоду відтворені основні процеси еволюції української мови, зокрема функціональне переміщення лексичних одиниць усередині українського словника, розширення меж літературної норми за рахунок включення ненормативних елементів, відхід у пасив тих лексичних одиниць, які перестали виконувати номінативно-комунікативну функцію, нове лексичне поповнення, зумовлене новими явищами суспільного життя, зміни співвідношення смислової і стилістичної значущості лексичних пластів у словниковому складі української літературної мови, значна варіантність лексичних одиниць у ньому (*життя-жизнь, жінка – жєницина, рубель – карбованець, год – рік*) тощо.

Усе це переконливо свідчить про активне становлення лексичної норми української літературної мови у вказаний період.

Словниковий матеріал художніх творів українських драматургів і ті історичні умови, в яких розвивалася українська літературна мова зазначеного періоду, стверджує, що саме художній стиль був тією основною сферою, в якій вироблялися й формувалися лексичні і стилістичні норми української літературної мови досліджуваного періоду.

Аналіз лексичного матеріалу з п'єс І. Карпенка-Карого, М. Старицького, М. Кропивницького, І. Франка і Лесі Українки у зіставленні з відповідним лексичним матеріалом словників того часу і СУМу наочно показує велику роль мовно-художньої практики драматургів у збагаченні, оновленні й перетворенні словникового

складу української літературної мови переважно за рахунок народнорозмовного джерела.

Значний вплив художньої практики названих письменників на формування й розвиток словникового складу української літературної і народнорозмовної мови зумовлений драматичним жанром їхніх творів, призначених для сценічного втілення. Живе слово, кинуте зі сцени може безпосередньо включатися в розмовну мову представників різних соціальних прошарків населення того часу, а через посередництво розмовної мови – і в лексичний фонд української літературної мови.

Театр в названий період відіграв важливу роль у збагаченні й нормалізації українського літературного словника. Подібне явище спостерігається і при нормалізації словникового складу інших мов, зокрема французької.

Внесок драматургів-класиків у розвиток української літературної мови полягає не тільки в їх художній практиці, а й у боротьбі за утвердження, популяризацію й вільне функціонування української мови в Україні як самостійної національної літературної мови, у намаганні підняти українську мову на рівень розвинених мов світу.

Різні мовні процеси, які спостерігаються у мові української драми, зокрема на лексичному рівні, співіснування варіантних форм, зміцнення тенденції, яка намітилася в семантичному і стилістичному розмежуванні варіантних засобів, розширення словникового фонду літературної мови, втрата літературним лексиконом слів, які вийшли з ужитку, семантичне збагачення літературного словника, становлення літературно-розмовного різновиду української літературної мови і процеси нормалізації українського словника, які в ній протікали, дають підстави твердити, що кінець XIX – початку XX ст. ввійшов в історію української літературної мови як період упорядкування загальнолітературних і стилістичних мовних засобів та лексичних норм української літературної мови.

Роль художньої практики драматургів-класиків в цьому процесі важлива й очевидна.

Отже, дослідження мови української драматургії кінця XIX – поч. XX ст. дало змогу, з одного боку, показати той складний шлях, який пройшла українська літературна мова, зокрема її словниковий

склад у зазначений період, з іншого – визначити ту роль, яку відіграли в їх розвитку й удосконаленні вищезазначені українські драматурги-класики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ ст. // Іван Франко. Літературно-критичні статті. – К. : Держлітвидав, 1950. – С. 332.
2. Так само. – С. 232–233.

Стаття надійшла до редакції

J. JANUSH

THE LANGUAGE OF UKRAINIAN DRAMATIC WORKS OF THE LATE XIX – EARLY XX CENTURY AS THE OBJECT FOR RESEARCH

The article deals with the study of Ukrainian classical dramatic works of the late XIX – early XX century. The research is based on the material of such outstanding classical dramatists of the period as I. Karpenko-Karyi, M. Starytskyi, M. Kropyvnytskyi, I. Franko, and Lesya Ukrainka, and conducted in close connection with the Ukrainian literary language and Ukrainian national theatre.

Key words: classical dramatist, the language of Ukrainian dramatic works, informal folk language, the Ukrainian literary language, vocabulary of a language, language problems, lexico-semantic processes, the advancement and development of the Ukrainian literary language.

УДК 811.111'373+811.111 '25

Лілія БОНДАР

ХАРАКТЕРНІ СТИЛЕМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ТЕКСТУ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті досліджено типологію професійного перекладу, вивчено характерні особливості основних видів науково-технічного перекладу і з'ясовано вибір певного виду перекладу.

Ключові слова: мова оригіналу, мова перекладу, переклад вихідного тексту, текст перекладу.

Знання іноземних мов для інженерів, науковців, усіх фахівців стало нагальною вимогою часу, оскільки наука – це невід'ємний